

ÖZEL EĞİTİM ALANINDA ÇALIŞAN ÖĞRETMENLERİN TÜKENMİŞLİK DUYGUSU ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

¹Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU
adnank@marmara.edu.tr

² Öğr. Gör. Bülent DİLMAÇ
bdilmac73@hotmail.com

³ Öğr. Gör. Aydan AYDIN

ÖZET

Bu araştırmada amaç işitme, görme ve zihinsel engelliler alanında çalışan 150 özel eğitim öğretmeninin tükenmişlik seviyelerini karşılaştırmaktır.

Araştırma ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Özel eğitim alanında çalışan 50 işitme engelliler 50 görme engelliler ve 50 de zihin engelliler öğretmeni olmak üzere 150 öğretmene ulaşılmış ve gruba Bireysel Bilgi Formu ve Maslach Tükenmişlik Envanteri olmak üzere iki araç uygulanmıştır.

Ölçekler özel Eğitim öğretmenlerinin çalıştığı okullarda, araştırmacılar tarafından küçük gruplar halinde Ocak –Şubat 2002 tarihlerinde uygulanmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde χ^2 ve t testi kullanılmıştır.

Sonuçta tükenmişlik düzeyleri öğretmenlerin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, çalıştığı kurumunun türü, alanda kaç yıl çalıştığı özel eğitim alanını isteyerek seçip seçmediği, yakınları arasında özel eğitime ihtiyaç duyan biri olup olmadığı ve çalıştığı özel eğitim alanının türü gibi değişkenler açısından incelenmiş ve hangi özelliklerle tükenmişlik arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

Tartışma ve sonuç bölümünde konu ile ilgili diğer araştırmaların bulgularına da değinilmiştir ve mesleki tükenmişlik düzeylerini etkileyebilecek özel eğitim gibi sabır ve gönüllülük isteyen ve yorucu bir alanda çalışan öğretmenlerin mesleki motivasyonlarını artırıcı ve verimlerini yükseltici önlemlerin alınması konusunda önerilere yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Özel Eğitim, Tükenmişlik,

ABSTRACT

THE COMPARISON BETWEEN THE LEVEL OF BURN-OUT OF THE TEACHERS WORKING IN SPECIAL EDUCATION

In this article, the level of burnout of 150 teachers who work in the field of hearing, seeing, and mind disables has been compared.

The research has been done using the technique of survey methods. The researchers have contacted 50 teachers of mind-disables, 50 teachers of blind, and 50 teachers of hearing disability. With these teachers two tools, Individual knowledge Forms and Maslach Burn-out Scale have been applied to.

The research has been done between January and February 2002 at the schools where these teachers work. To organize the data, χ^2 and t tests have been used.

At the end, the conclusion was drawn according to; the teachers' ages, sex, social status, type of their works, time period of the work, willingness as they chose their profession, whether or not among their relatives there is someone who needs special education, type of field they work in.

In the chapters of discussion and conclusion in this article, some other works related to topic have been looked into and also some offers to motivate teachers who work in this field which requires a lot of patience.

Key words: Special Education, Burnout,

¹ Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Başkanı

² Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Öğretim Görevlisi

³ Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Öğretim Görevlisi

GİRİŞ

Bu araştırmada görme engelliler, işitme engelliler ve zihinsel engelliler alanında çalışan 150 özel eğitim öğretmeninin tükenmişlik düzeyleri karşılaştırılmaktadır.

Tükenmişlik, hem duygusal hem de fiziksel sonuçları olan bir belirtidir. Bıkkınlık, umutsuzluk, doyumsuzluk, tatminsizlik, mesleki motivasyon eksikliği, duyarsız olma, umursamama, yılgınlık, zorlanma, çalışmaya karşı isteksizlik, yaşama sevincinde azalma, iç sıkıntısı, tükenmişlikle birlikte görülen duygusal belirtilerdir.

Yorgunluk, kronik yorgunluk, güçsüzlük, yıpranma, hastalıklara daha hassas olma, sık sık baş ağrıları, enerji kaybı, dikkat azlığı, işe geç kalma gibi şikayetler de tükenmiş insanlarda gördüğümüz fiziksel kaynaklı belirtilerdir (Ersoy, Yıldırım&Edirne, 2001)

Tükenmişlik, insanlarla yüzyüze ilişki içinde olan meslek elamanlarında daha çok görülen bir durumdur (Gökçekan&Özer, 4: 1999).

Günümüzde kabul görülen ve en yaygın tükenmişlik tanımı ise, işi gereği sürekli olarak diğer insanlarla yüz yüze çalışan kişilerde sıklıkla ortaya çıkan üç boyutlu bir sendrom olarak kabul edilmektedir. Bu üç boyut duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme hissi olarak adlandırılmıştır (Izgar, 2001: 2).

Özel Eğitim Öğretmenleri, eğitimi zor ve zaman alan engelli öğrencilerle çalışmakta ve çalışma şartlarının zorluğu nedeni ile öğretmenler arasında tükenmişlik duygusunu yaşamaya en yakın gruptur.

Özel Eğitim, görme engelli, işitme engelli ve zihin engelli öğrencilerin eğitimi ile ilgilenen bir eğitim alanıdır. Görme, işitme ve zihin engelliler, sahip oldukları engellere göre farklı özellikler gösterirler. Her bir özel eğitim alanında çalışan özel eğitim öğretmeni, çalıştığı alandaki özel eğitim öğrencisinin niteliklerine uygun davranmak ve onlar için konulan özel eğitim hedeflerine ulaşmakla sorumludur.

Araştırmanın Amacı:

Araştırmamız özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek ve üç farklı özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirli değişkenler açısından karşılaştırmak amacı ile yapılmıştır.

Araştırmada cevabı aranan sorular aşağıda sıralanmıştır.

Öğretmenlerin tükenmişlik puanları onların;

- 1.Yaşlarına,
- 2.Cinsiyetlerine,
3. Medeni durumlarına,
- 4.Yakınları arasında özel eğitime muhtaç birisinin olmasına,
- 5.Alanı isteyerek seçmemesine,
- 6.Yönetimle ilgili sorunlarına,
7. Çalıştıkları özel eğitim alanına, göre değişmekte midir?

Araştırmanın Önemi:

Özel eğitimde çalışan öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ile ilgili çalışmalar yapılmışken, özel eğitimde farklı özür grupları ile çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini karşılaştırma için yapılan bir araştırma olmasından dolayı önemlidir.

Ayrıca farklı özür gruplarında yaşanan güçlüklerin de farklılık gösterebileceği çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Bu nedenle; farklı özür gruplarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin saptanması, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlere yönelik olarak yapılacak müdahale programlarının belirlenebilmesi açısından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli:

Bu araştırma tarama yöntemi kullanılarak yapılmış bir çalışmadır.

Genel tarama modelleri, çok sayıda elamanlardan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karsar, 2003).

Araştırma Grubu:

İstanbulda çalışan 50 zihin engelli, 50 görme engelli ve 50 işitme engelli öğretmeni olmak üzere 150 öğretmene ulaşılmıştır.

Sınırlılıklar:

Araştırmamız İstanbul'un her iki yakasında bulunan zihin engelli, görme engelli ve işitme engelli öğrencilerin okuduğu on okulla sınırlıdır.

Veri Toplama Araçları:

Araştırmada iki türlü veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar;

a-Bireysel Bilgi Formu,

b-Maslach Tükenmişlik Envanteridir.

a-Bireysel Bilgi Formu:

Bireysel Bilgi Formunda özel eğitim öğretmenlerinin kendileri ile ilgili 20 soru bulunmaktadır.

b-Maslach Tükenmişlik Envanteri:

Araştırmada tükenmişliğin ölçülmesi için Maslach (1981) tarafından geliştirilmiş, Çam (1989) tarafından da Türkçe'ye uyarlanmıştır. Yardım meslekleri elamanlarına uygulamak üzere geçerlik, güvenirlik çalışması yapılmıştır. 22 maddeden oluşmaktadır.

Bu envanter, Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma, Kişisel Başarı olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır.

Duygusal Tükenme alt ölçeği, kişinin ya da işi tarafından tüketilmiş ve aşırı yüklenilmiş olma duygularını tanımlar. Duyarsızlaşma alt ölçeği, kişinin hizmet verdiklerine karşı duygudan yoksun bir şekilde davranışlarını tanımlar. Kişisel başarı alt ölçeği ise, istek ve yeterlilik duygularını tanımlar.

Maslach Tükenmişlik Ölçeği'ni oluşturan üç alt ölçeğin kapsadığı envanter maddeleri aşağıda belirtilmiştir.

1. Duygusal tükenme 9 maddeden oluşmaktadır (1, 2, 3, 6, 8, 13, 14., 16, 20).

2. Duyarsızlaşma alt ölçeği 5 maddeden oluşmaktadır (5, 10, 11, 15, 22).

3. Kişisel Başarı alt ölçeği 8 maddeden oluşmaktadır (4, 7, 9, 12, 17, 18, 19, 21).

Duygusal Tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerinden yüksek, kişisel alt ölçeğinden düşük puanlar tükenmişliği göstermektedir.

Bunun yanısıra duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerindeki maddeler aynı şekilde , kişisel başarı alt ölçeğindeki maddeler ise ters puanlanarak toplam puan elde edilmektedir.

Maslach Tükenmişlik Envanteri, hiçbir zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman şeklindeki 5 basamaklı likert tipi bir puanlama sonucunda toplam puan ve alt ölçek puanları elde edilmektedir. Alt ölçek puanları 1: hiçbir zaman, 5 her zaman şeklinde değerlendirilerek elde edilmektedir.

Maslach Tükenmişlik Envanteri Puanlarının Yorumu:

Envanterin yorumu yapılırken, her alt ölçek için elde edilen puanlar her birey için değerlendirilir. Daha sonra bu puanların ne anlama geldiğinin belirlenmesi için alt ölçeklerle ilgili sonuçlara bakılır.

Duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik yüksek puanları, kişisel başarısız düşük puanlarını gösterir.

Duygusal tükenme alt ölçeğinde 27 ve üzeri puanlar tükenmişlik olarak kabul edilmekte, elde edilen puanlar 17-26 arasında değişiyor ise normal, 0-16 arasında ise düşük düzeyde kabul edilmektedir.

Kişisel başarı alt ölçeğinde 31'e kadar olan puanlar tükenmişlik puanları olarak değerlendirilmekte, 32-38 arasında değişen puanlar normal, 39 ve üzeri ise düşük düzeyde puanları göstermektedir.

Duyarsızlaşma alt ölçeğinde ise, 13 ve üzeri puanlar tükenmişlik puanları tükenmişlik puanlarının yüksekliğini, 7 ve 12 arası puanları normal, 0-6 arasındaki puanlar ise düşük düzeyde değerleri göstermektedir.

Araştırma Süreci:

Araştırmanın uygulanması Şubat-Nisan 2002 tarihlerinde yapılmıştır. Uygulamaya araştırmacılar katılmıştır.

Uygulayıcılar öğretmenlere Bireysel Bilgi Formu ve Maslach Tükenmişlik Envanterini bireysel olarak uygulamışlardır.

Verilerin Analizi:

Bireysel Bilgi formundan ve Maslach Tükenmişlik Envanterinden alınan cevaplar kodlanarak bilgisayara yüklenmiş ve verilerin çözümlemesini yapmak için SPSS Paket Programı kullanılarak her madde için frekans dağılımı ve yüzdelere çıkarılmıştır. Bireysel Bilgi Formundaki yaş, cinsiyet, medeni durum, yakınlarından birinin özel eğitime muhtaç olup olmaması, özel eğitim öğretmenlerinin alanlarını isteyerek seçip seçmediğini, yönetimle ilgili yaşadıkları ilgili problemler gibi değişkenlerle Maslach Tükenmişlik Envanteri puanları karşılaştırılmış ve değişkenlere göre tükenmişliklerin farklılaşp farklılaşmadığını anlamak için tek yönlü varyans analizi, bağımsız grup t testi, Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu araştırma zihin, görme ve işitme engellilerin öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini karşılaştırmak amacı ile düzenlenmiştir.

Bunun için özel eğitim öğretmenlerinin alanları, yaşları, medeni durumları, cinsiyetleri, yakınları arasında özel eğitime muhtaç birisinin olup olmaması, özel eğitim alanını isteyerek seçip seçmedikleri, yönetimle ilgili sorunlar yaşayıp yaşamadıkları ve çalışılan özel eğitim alanı değişkenleri ile tükenmişlik envanterinin toplam ve üç alt boyutunun puan ortalamaları t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Kruskal Wallis, Mann Whitney-U ve Post Hoc Scheffe testi ile karşılaştırılmış ve sonuçları Tablo-1 ve 11 arasında verilmiştir.

Tablo: 1 Araştırma Gruplarının Özellikleri

Demografik	n	%
Cinsiyet		
Kadın	95	36.7
Erkek	55	63.3
Toplam	150	100.0
Medeni Durum		
Evli	82	39.3
Bekar	59	54.7
Dul	9	6.0
Toplam	150	100.0
Yaş		
20-25 yaş	25	16.7
26-30 yaş	55	36.7
31-40 yaş	29	19.3
40 ve üstü	41	27.3
Toplam	150	100.0
Alanda Çalışma Yılı		
1-5 yıl	98	65.3
6-10 yıl	24	16.0
11-15 yıl	10	6.7
16-20 yıl	7	4.7
20 ve üstü	11	7.3
Toplam	150	100.0
Öğretmenlerin Yakınları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Birisi Var mı?		
Evet	23	15.3
Hayır	127	84.7
Toplam	150	100.0
Özel Eğitim Alanın İsteyerek Seçilip Seçilmediği		
Evet	100	66.7
Hayır	50	33.3
Toplam	100	100.0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin cinsiyet, medeni durum, yaş, alanda çalışma yılı, yakınları arasında özel eğitime muhtaç birisinin olup olmaması ve özel eğitim alanını isteyerek seçip seçmediğine ait sayı ve yüzdelikler verilmektedir.

Tablo: 2

Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Puan	Kategoriler	N	Ort. Sıra.	x ²	sd
Duygusal Tükenme Alt Boyut Puanı	20-25 yaş	25	76.34	10.826*	3
	26-30 yaş	55	83.74		
	31-40 yaş	29	85.19		
	40 ve üstü	41	57.09		
	Toplam	150			
Duyarsızlaşma Alt Boyut Puanı	20-25 yaş	25	74.16	4.965	3
	26-30 yaş	55	83.82		
	31-40 yaş	29	76.71		
	40 ve üstü	41	64.30		
	Toplam	150			
0Kişisel Başarı Alt Boyut Puanı	20-25 yaş	25	98.70	33.521***	3
	26-30 yaş	55	83.90		
	31-40 yaş	29	85.24		
	40 ve üstü	41	43.20		
	Toplam	150			

***p<0.001

*p<0.05

Tablo 2’de Tükenmişlik envanterinden alınan puanların özel eğitim öğretmenlerinin yaşlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi Duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutları ile yaş değişkeni arasında $P < 0,05$ ve $P < 0,001$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bu sonuca göre 31-40 yaş arasında duygusal tükenme alt boyutunda artma olmaktadır. Bu mesleki ömrün ortalarında olmanın getirdiği bir yorgunluğun sonucu olarak açıklanabilir. Kişisel Başarı alt boyutunda 20-25 yaşları arasındaki öğretmenlerin tükenmişliklerinde bir artış görülmektedir. İşe başladıktan sonra mesleki başarı bakımından olumsuzluklarla karşılaşılması bu yıllardaki kişisel başarı alt boyutundaki tükenmişliği artırabilir.

Öğretmenlerin tükenmişliği incelendiğinde yaş değişkeninin sadece duyarsızlaştırma alt boyutunda anlamlı olduğu diğer iki alt boyutta yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Akçamete,Kaner&Sucuoğlu, 2000, 52). Yaşları 41 ve üstü olan öğretmenlerin kişisel başarı puan ortalamasının, yaşı 30’dan az olan grubunun ortalamasından farklılaştığı bulunmuştur.

Tablo:3
Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	sh	t Testi	
						Sd	t
Duygusal Tükenme Alt Boyut Puanı	Erkek	55	18.0727	6.1218	.8263	148	-1,100
	Kadın	95	19.3263	7.0506	.7234		
Duyarsızlaşma Alt Boyut Puanı	Erkek	55	7.6545	2.8882	.3894	148	-,170
	Kadın	95	7.7474	3.4020	.3490		
Kişisel Başarı Alt Boyut Puanı	Erkek	55	17.1455	4.5518	.6138	148	-.859
	Kadın	95	17.8105	4.5833	.4702		

Tablo 3’de Tükenmişli puanlarının özel eğitim öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan bağımsız grup t testi sonuçları hiçbir boyutta anlamlı sonuç vermemiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Bu sonuç ilgili araştırma bulgularından farklıdır. Tükenmişlik ölçeğinin alt boyutlarından bayan öğretmenlerin aldıkları puanlar erkek öğretmenlere göre fazla olmakla birlikte sonuç anlamlı değildir.

Sucuoğlu ve Kuloğlu’nun yapmış olduğu çalışmada da özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini inceledikleri araştırmalarda da, öğretmenlerin Maslach Tükenmişlik Envanterinin alt ölçeklerinden almış oldukları toplam puan, duygusal ve duyarsızlaşma puanlarında cinsiyet ile normal ve özürlü çocuklarla çalışma açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Kişisel başarı alt ölçek puanlarının özürlü ya da normal çocukla çalışma değişkeninden etkilendiğini ancak cinsiyet ile normal ve özürlü çocuklarla çalışma değişkenlerinin kişisel başarı puanı üzerinde ortak etkisi olmadığı görülmüştür (Sucuoğlu&Kuloğlu, 51;1996).

Tablo: 4
Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Puan	Kategoriler	N	Ort. Sıra.	χ^2	sd
Duygusal Tükenme Alt Boyut Puanı	Bekar	59	69.49	2.129	2
	Evli	82	78.62		
	Dul	9	86.44		
	Toplam	150			
Duyarsızlaşma Alt Boyut Puanı	Bekar	59	66.40	13.391**	2
	Evli	82	85.84		
	Dul	9	41.00		
	Toplam	150			
Kişisel Başarı Alt Boyut Puanı	Bekar	59	80.18	1.307	2
	Evli	82	73.09		
	Dul	9	66.78		
	Toplam	150			

**p<0.01

Tablo 4’de özel eğitim öğretmenlerinin medeni durumları ile tükenmişlik düzeylerinin değişip değişmediğini belirlemek üzere yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre özel eğitim

öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt boyutundan aldıkları puanlar bekar ve dullara göre $P < 0.01$ anlamlılık düzeyinde daha fazladır.

Evli olmanın getirdiği maddi ve manevi sorumlulukların evli özel eğitim öğretmenlerini daha çok duyarsızlaştırmış olabilir.

Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu'nun (2001) yapmış oldu çalışmada da hem duygusal tükenmişlik, hem duyarsızlaşma hem de tükenmişlik toplam puanında bekarların evlilere göre daha fazla tükenmiş oldukları görülmüştür. Bekar erkeklerin bekar kadınlardan ve evli erkeklerden toplam tükenmişlik, evli kadınların da evli erkeklerden daha fazla duygusal tükenme yaşadıkları bulunmuştur.

Tablo:5
Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Yakınlarının Özel Eğitime Muhtaç Birisinin Olup Olmaması Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

			Sıralamalar Ortalaması	Sıralamalar Toplamı	<i>U</i>	<i>z</i>
Duygusal Tükenme Alt Boyutu	Evet	23	67.13	1544.00	1268.000	-1.006
	Hayır	12 7	77.02	9781.00		
Duyarsızlaşma Alt Boyutu	Evet	23	65.11	1497.50	1221.500	-1.270
	Hayır	12 7	77.38	9827.50		
Kişisel Başarı Alt Boyutu	Evet	23	67.41	1550.50	1274.500	-1.973
	Hayır	12 7	79.96	9774.50		

Tablo 5’de belirtildiği gibi özel eğitim öğretmenlerinin yakınları arasında özel eğitim muhtaç birisi olup olmaması ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki yoktur.

Araştırma grubumuz içindeki öğretmenlerin 23’ünün yakınları arasında özel eğitime muhtaç birinin olmasına rağmen onların tükenmişliğini anlamlı olarak etkilemiş görünmemektedir.

Tablo:6
Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Öğretmenlerinin Alanlarını İsteyerek Seçip Seçmemesi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Kategori	n	$\bar{x}$	ss	sh	<i>t Testi</i>	
						Sd	t
Duygusal Tükenme Alt Boyut Puanı	Evet	100	17.4300	6.1681	.6168	148	-3.865
	Hayır	50	21.7400	6.9541	.9835		
Duyarsızlaşma Alt Boyut Puanı	Evet	100	7.5300	3.1828	.3183	148	-.988
	Hayır	50	8.0800	3.2754	.4632		
Kişisel Başarı Alt Boyut Puanı	Evet	100	16.9200	4.2538	.4254	148	-2.495
	Hayır	50	18.8600	4.9322	.6975		

Tablo 6’da belirtildiği gibi özel eğitim öğretmenlerinin alanlarını isteyerek seçip seçmemesi ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Tükenmişlik ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlar alanı isteyerek seçmeyenlerde fazla olmakla birlikte sonuçlar anlamlı değildir.

Tablo:7
Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Öğretmenlerin Yönetimle İlgili Yaşadıkları Sorunlar Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Puan	Kategoriler	N	Ort. Sıra.	x ²	sd
Duygusal Tükenme Alt Boyut Puanı	Evet	77	60.69	20.582***	2
	Bazen	52	86.40		
	Hayır	21	102.81		
	Toplam	150			
Duyarsızlaşma Alt Boyut Puanı	Evet	77	66.55	7.039*	2
	Bazen	52	85.81		
	Hayır	21	82.79		
	Toplam	150			
Kişisel Başarı Alt Boyut Puanı	Evet	77	71.81	2.492	2
	Bazen	52	83.13		
	Hayır	21	70.14		
	Toplam	150			

***p<0.001

*p<0.05

Tablo 7’de görüldüğü gibi özel eğitim öğretmenlerinin okul yönetimi ile sorun yaşayıp yaşamadıkları ile duygusal tükenmişlik alt boyutu ile duyarsızlaşma alt boyutu alanlarında P<0.001 ve P<0.05 seviyesinde bir ilişki vardır.

Yönetimle sorun yaşamayanların duygusal olarak daha çok tükenmiş olması öğretmenlerin bıkkınlık ve tükenmişlikleri yüzünden yönetimle olan ilişkilerini dondurdıkları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo:8

Kişisel Başarı Alt boyutu Puanlarının Öğretmenlik Alanı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f, x ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları				
Puan	Yaş	N	$\bar{x}$	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Duygusal Tükenme	Görme En.	50	17,1200	6,7752	G.Arası	269,773	2	134,887	3,057
	İşitme En.	50	20,3800	5,7919	G. İçi	6485,560	147	44,119	
	Zihinsel En.	50	19,1000	7,2738	Toplam	6755,333	149		
	Toplam	150	18,8667	6,7333					
Duyarsızlaşma	Görme En.	50	7,8200	3,1278	G.Arası	,893	2	,447	,043
	İşitme En.	50	7,6800	3,5482	G. İçi	1537,780	147	10,461	
	Zihinsel En.	50	7,6400	3,0018	Toplam	1538,673	149		
	Toplam	150	7,7133	3,2135					
Kişisel Başarı	Görme En.	50	15,8600	4,8107	G.Arası	218,613	2	109,307	5,559*
	İşitme En.	50	18,3800	4,0903	G. İçi	2890,220	147	19,661	
	Zihinsel En.	50	18,4600	4,3716	Toplam	3108,833	149		
	Toplam	150	17,5667	4,5678					

**p<0.01

Tabloda da görüleceği gibi, tükenmişlik ölçeği alt boyutlarının, öğretmenlerin alanları değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarının anlamlı bir şekilde farklılık göstermediği belirlenirken; kişisel başarının p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere post hoc Scheffe testi uygulanmış olup, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo:9

Kişisel Başarı Alt boyutu Puanlarının Öğretmenlik Alanı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonrası Sonuçları

	Görme Engelli	İşitme Engelli	Zihinsel Engelli
Görme Engelli	$\bar{x} = 15.860$	p<0.05	p<0.05
İşitme Engelli		$\bar{x} = 18.380$	p>0.05
Zihinsel Engelli			$\bar{x} = 18.460$

Özel eğitim öğretmenlerinin öğretmenlik alanı ile tükenmişlik puanları arasındaki ilişki Tablo 8 ve Tablo 9'da gösterilmiştir. Buna göre işitme ve zihin engelliler alanında çalışan öğretmenlerin kişisel başarı alt ölçeğindeki tükenmişliği görme engelliler öğretmenlerine göre P<0.05 düzeyinde anlamlı derecede yüksektir. Zihin engelliler öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğindeki puanları ile işitme engelliler öğretmenlerinin puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Zihin engelli öğretmenlerinin diğerine bağlı tükenmişlik düzeylerinin yüksekliği bu alanda çalışanların çalışma şartlarının diğerlerine göre daha zor oluşu ile açıklanabilir.

ÖNERİLER

* Özel eğitim öğretmenleri, diğer alan öğretmenlerine göre daha fazla mesleki yıpranma ve zorlukla karşı karşıyadır. Bu nedenle, bu alanı seçecek öğretmen adaylarının gönüllüler arasından seçilmesi ve mesleki yönlendirmede hem okul rehberlik seviyesi ve öğretmenler tarafından, hem de ÖSYM'ince yayınlanan klavuz yolu ile özel eğitim alanını tanıtıcı bilgiler verilmesi gerekir.

* Özel eğitim öğretmenlerine düşen engelli öğrenci sayısının azaltılması, eğitim sırasında bazı uygulamalara iki özel eğitim öğretmenin görevlendirilerek bir öğretmene düşen yükün hafifletilmesi, alanda çalışanlara mesleki yeniliklerin öğretildiği hizmet içi eğitim kursları verilerek, mesleki yeterliliklerinin artırılması önerilebilir.

* Özel eğitimde kaynaştırma uygulamalarının artırılarak, özel eğitim öğretmenlerinin normal öğrencilerle de çalışmalarının sağlanması mesleki yüklerini azaltıp, doyumlarını yükseltebilir.

* Yurt dışındaki bazı örneklerde olduğu gibi özel eğitim öğretmenlerinin sosyal haklarının iyileştirilmesi ve özel eğitim öğretmenlerinin yıpranmaları göz önüne alınarak daha kısa sürede emekli edilmeleri önerilebilir.

* Özel eğitim öğretmenlerin meslektaşları ile uyumlu olmalarında sorun oluşturan durumların saptanmasına ilişkin bilimsel araştırmalar yapılarak gerekli önlemler alınmalıdır.

* Özel eğitim öğretmen adaylarına mesleğe başladıklarında kendilerini bekleyen sorunlar ve sorumluluklar konusunda gerçekçi bilgiler verilerek olumlu bir yapılandırmaya gidilmelidir.

- Özel Eğitime muhtaç çocuk ve yetişkinlerle çalışanlar bilginin yanında sabır ve gönüllü çalışma eksikliğinden ve diğer nedenlerle mutsuzluk duymakta ve yaşama sevinçleri azalmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki motivasyonlarını ve yaşama sevinçlerini artırıcı etkinlikler ve uygulamalar düzenlemek yararlı görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G. Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu ve Kişilik, NobelYayınevi, Ankara, 2001.
- Gökçakn, Z., ve Özer, R., Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik, Rize Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü Yayınları No: 9, Rize, 1999.
- Ersoy, F., Yıldırım, C., ve Edirne, T. Tükenmişlik Sendromu, Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, Şubat 2001.

Izgar, H., Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Karsar, N. Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Nobel Yayın Dağıtım, 12. Baskı, Ankara, 2003.

Sucuoğlu, B. Ve Kuloğlu, N. Özürlü Çocuklara Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi, Türk Psikoloji Dergisi, Sayı: 36, Cilt :1, Haziran 1996.